

Beleidsplan SBN 2017-2022

Voorwoord

Na het aflopen van het *Beleidsplan 2010-2014*¹ was het zaak om weer doelstellingen en beleid van de Stichting Bouwhistorie Nederland (SBN) te formuleren.

Het Stichtingsdoel, dat bij de oprichting van de Stichting Bouwhistorie Nederland in 1991 werd verwoord, luidt: *De SBN stelt zich het bevorderen van de publieke belangstelling, alsmede het bevorderen van de kwaliteit en de kwantiteit van het bouwhistorisch onderzoek in Nederland, een en ander in het belang van de monumentenzorg, ten doel.* We kunnen dat anno 2017 wat anders zeggen: De Stichting Bouwhistorie Nederland spant zich in voor het verbreden en verdiepen van de bouwhistorie als vak en methode. Terwijl het werkveld intussen is vergroot van de klassieke monumentenzorg tot het gebouwde cultureel erfgoed, staan de oorspronkelijke doelstellingen niettemin overeind.

Voordat het bestuur ambities en plannen onder woorden kon brengen, moest worden bekeken en gewogen wat het beleid van de afgelopen jaren heeft opgeleverd.

De evaluatie leidde op een aantal punten tot een paradoxaal besef. Het schema dat wij maakten, met in kolommen naast elkaar gezet ambities, voornemens, daden, resultaten en wensen liet zien dat de wil goed is en de inzet dikwijls groot, maar dat slagkracht en de noodzakelijke lange adem soms ontbreken. Een conclusie was dat de SBN het wel érg vaak moet hebben van een individueel initiatief dat – onvermijdelijk – in korte tijd tot resultaat moet leiden. Afgezien van de capabele en betrokken redactie van de Nieuwsbrief Bouwhistorie zijn het vooral de bestuursleden die in het 'SBN-veld' opereren. Dat kan nooit langdurig met volle kracht en gaat zelden gepaard met gelijkwaardige inzet van meer dan enkelen tegelijk. We willen te veel, is wat je dan concludeert.

Een tweede paradox komt voort uit het afgelopen Beleidsplan zelf. Dat lijkt het Bestuur op zichzelf tot beleid te bestempelen, hetgeen in eerste instantie vreemd overkomt.³ Want dat is toch geen doel op zich? Nu zien wij in dat het allesbehalve merkwaardig is, dat het bestuur zichzelf wilde optimaliseren – het was geen slang die in zijn eigen staart bijt. Juist het inzicht dat het bestuur zichzelf doelen stelt, taken oplegt, resultaten verlangt én zichzelf steeds in de weg zit of tegen blijft komen, vraagt om een scherpe(r) visie op het eigen functioneren. Veel van wat de SBN wil en doet, leidt uiteindelijk tot vragen over de uitvoering. En daarom komt het bestuur zelf uiteindelijk veel in beeld.

Hieronder wordt geschetst welke hoofdthema's en velden we ons na het proces van zelfreflectie en analyse voorstellen als noodzakelijke pijlers van het toekomstig beleid. Vervolg vraag is hoe die van theorie tot praktijk komen.

De ambities en plannen zijn, als het Wat, benoemd. Daaruit volgt een aanzet voor een uitvoeringsprogramma met Hoe en (door) Wie, per thema op een rij. Zoals het eigenlijk nooit anders is geweest, hangt de uitvoerbaarheid nog meer dan van ambities en noodzaken af van wie er beschikbaar zijn. Essentieel is, ten slotte, om straks al verder werkend te benoemen wat bij de concrete voornemens de planning is en welke de evaluatiemomenten zijn.

Marieke van Zanten en John Veerman

Najaar 2017

Achtergronden

Totstandkoming

Het bestuur van de Stichting Bouwhistorie Nederland heeft het beleid van de voorgaande periode geanalyseerd door (de voornemens van) het Beleidsplan 2010-2014 met de (opbrengst van) daden te vergelijken. Naar voren kwam dat tussen plan en realisatie een kloof bestaat, die te maken heeft met een te hoog ambitieniveau enerzijds en een gebrek aan menskracht anderzijds. Behalve een theoretische grondslag zou er ook een concreter Plan van Aanpak moeten zijn. De evaluatie leidde zo automatisch tot het inzicht dat een nieuw Beleidsplan beter een beperkte omvang kan hebben, dan die als een lijvige tekstbundel te laten verschijnen. Theorievorming is belangrijk, maar niet alle zienswijzen en kanttekeningen hoeven in dat ene document te worden gestopt.

Door correspondentie en gesprekken zijn inzichten en ervaringen verzameld. Hierbij zijn direct-betrokkenen aan het woord gekomen, maar ook vakgenoten en geïnteresseerden die wat verder weg staan van organisatie, bestuur en 'SBN-werkvloer'. Ideeën en resultaten zijn in meerdere bestuursvergaderingen en heisessies aan de orde gekomen. Hierbij werden de *do's* en *don'ts* scherper omlijnd – niet zelden zonder voorafgaand een pittige discussie.

Om tot een concreter plan te komen, werd eind 2015 te Zwolle een groepsessie georganiseerd. Uitgaande van de voorlopige conclusies na de analyse was een dagprogramma samengesteld dat de meest relevante pluspunten, minpunten, 'stippen op de horizon' en andere wensen ter tafel kon helpen brengen. Bij de workshop was het bestuur van de Stichting bijna voltallig bijeen. Drie van de vier vaste Adviseurs waren tevens aanwezig. Als betrokken externe was Gabri van Tussenbroek³ bereid om als moderator op te treden. Diverse thema's over de doelen en het handelen in verleden, heden en toekomst van de SBN zijn aangesneden en open bediscussieerd. Hoofdpijnen voor het nieuwe beleid zijn verzameld en uitgedacht. Zoals gezegd, kwamen hieruit de nodige ambities, ideeën en plannen voor de nabije toekomst voort; zowel betreffende de meer alledaagse aanpak van de Stichting en haar bestuur als met het oog op de verbreiding en verspreiding van de Bouwhistorie als vak en methode.

Het voorliggende document wil van de diverse sessies geen verslag bieden, maar presenteert wel waar het denk-, schrijf- en praatwerk toe geleid heeft. We zijn, kortom, alweer wat stappen verder; nu komen we tot een overzichtelijke clustering van doelen, waarbij zo veel mogelijk van het Wat, Hoe en Wie worden benoemd, die de SBN in de komende jaren van een nog altijd ambitieus, maar vooral een doelmatig optreden voorzien.

Bouwhistorie gedefinieerd

Bouwhistorie is de discipline die zich bezighoudt met het materiële onderzoek van de historische gebouwde omgeving: waarom een gebouw staat waar het staat, waarom het er uitziet zoals het er uitziet en welke waarden dit belichaamt voor heden en toekomst.

Bouwhistorie is óók: de methodiek van het onderzoek naar de historische gebouwde omgeving die niet alleen de beschermde (rijks)monumenten omvat, maar ook van wat nog achter gevels van andere gebouwen ontdekt kan worden. Waar mogelijk wordt het onderzoek ondersteund door natuurwetenschappelijke gegevens zoals dateringen op basis van dendrochronologie. Ook is het in voorkomende gevallen van belang om interdisciplinair samen te werken met verwante vakdisciplines zoals historische geografie, archeologie en kleur- en interieuronderzoek.

De bouwhistoricus gaat uit van wat er nog staat en onderzoekt dat door documentatie en analyse van bouwsporen. Om tot een goede bouwgeschiedenis te komen, worden de gevonden bouwsporen in relatie gebracht met schriftelijke bronnen en historisch beeldmateriaal.

Het belang van bouwhistorisch onderzoek en van de SBN

Weten waar je vandaan komt is belangrijk. Dat schept een kader voor jezelf, voor je directe en ruimere omgeving en draagt bij aan je eigen identiteit. Het zijn niet alleen de verhalen uit het verleden die ertoe doen, maar ook de materiële resten van dat verleden. Het onroerende deel van deze resten vormt onze gebouwde historische omgeving waardoor we omringd zijn.

Dat onroerend erfgoed vertelt een verhaal over het verleden en draagt bij aan de identiteit, maar ook aan de toeristisch waarde van dat wat tastbaar bewaard is uit het verleden. Bouwhistorici zijn erin getraind om die verhalen van gebouwen te lezen en tot leven te brengen, niet alleen met

waardenstellingen ten behoeve van de instandhouding, maar ook in de vorm van bijdrage over het grotere verhaal van het gebouwde erfgoed.

De Stichting Bouwhistorie Nederland is een belangenorganisatie. De SBN stelde zich, zoals gezegd, bij de oprichting in 1991 ten doel het bevorderen van de publieke belangstelling [...en...] van de kwaliteit en de kwantiteit van het bouwhistorisch onderzoek [...]. Hoofdzakelijk wordt gevormd door het vakgebied en de methode, niet zozeer door de (individuele) bouwhistorici. Daarvoor is in 2010 de Bond van Nederlandse Bouwhistorici (BNB) opgericht.

De SBN is onder meer in het leven geroepen om bouwhistorie onder de aandacht te brengen en om een actieve bijdrage te leveren aan kennisvermeerdering en -verspreiding. Onderwijs en een platformfunctie hebben daarom steeds veel gewicht gehad in de activiteiten van de Stichting.

Erfgoed, Ruimte en de Bouwhistorie

In het laatste decennium is het Erfgoeduniversum flink uitgedijd. Naar aanleiding van de Nota Belvédère is vanaf 2000 de nadruk komen te liggen op het begrip Cultureel Erfgoed. Dat omvat in hun definitie drie elementen: landschap, archeologie en gebouwde erfgoed. Deze ontwikkeling is tekenend voor de trend om het object niet meer op zichzelf te beschouwen, maar in zijn context. Deze ontwikkeling leidde tot samenvoeging van rijksdiensten die binnen de erfgoedsector sinds generaties als instituut golden. De oude rijksdiensten voor Oudheidkundig Bodemonderzoek en Monumentenzorg zijn met het Instituut Collectie Nederland in 2011 samengesmolten tot Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daar is kennis over rijkscollecties, archeologie, landschap en monumenten en beheer ondergebracht. (Aan immaterieel erfgoed wordt elders aandacht besteed.)

Vanwege ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening heeft het landschap het voortouw genomen en dat heeft in 2013 geresulteerd in de Nationale Onderzoeksagenda Erfgoed en Ruimte. Helaas is het gebouwde erfgoed hierin wat stiefmoederlijk bedeed. Onderzoek in het juiste (vroege) stadium zou een sterker positie verdienen: In de beginstadia van elk veranderingsproces en voorafgaand aan de wel benoemde aspecten 'zingeving', 'waardering', 'bewerking' en 'beheer' zou een kolom 'duiding' kunnen worden toegevoegd. Bij deze duiding zou de bouwhistorie een grote rol kunnen spelen, omdat voorafgaand aan allerlei processen en ingrepen de vraag 'hoe het zo gekomen is' zeer relevant is. Dit kan ook de soms wiebelende balans tussen het cultuurlandschap en de gebouwde omgeving meer in evenwicht brengen. Dat 'rood' mag dan wel in een groot 'groen' landgoed fysiek een relatief klein element zijn, het was en is als – bijvoorbeeld – landhuis wel het eigenlijke kernpunt en historisch bepalend voor zijn omgeving.

Ambitie

De SBN wil op een positieve manier vanuit de methode, de expertise en het vak bouwhistorie bijdragen aan ruimtelijke ontwikkelingen en de omgang met het erfgoed. De ambitie leeft, om de kwaliteit van wat we doen te verbeteren, onze doelgroep te verbreden, meer jongeren aan te spreken en onze slagkracht voor de uitvoering van concrete producten te vergroten. Indien mogelijk en relevant kunnen extra onderwerpen uitgevoerd of 'aangejaagd' worden.

Daarnaast is een doel om open en uitnodigend te zijn door de aansluiting met de (vak)wereld om ons heen zoveel mogelijk op te zoeken c.q. met enthousiasme in te gaan op uitnodigingen. We zoeken actief verbinding met andere organisaties en vakinhoudelijke disciplines. Bij deze concrete producten staat een brugfunctie centraal: kennisoverdracht, ontmoeten, synergie tussen experts en anderszins geïnteresseerden of gebruikers. Voor de komende tijd is het koppelen van ervaring aan jong elan, van beproefde methodieken aan nieuwe werkwijzen en inzichten cruciaal.

Het 'operationele lichaam' van de SBN is klein. Het bestaat uit een bestuur dat naast de bestuurstaken ook vrijwel alle werkzaamheden uitvoert.⁴ Het bestuur doet dit als nevenactiviteit en onbezoldigd. Hierdoor zijn de slagkracht en de mate van invloed van het bestuur beperkt. Omdat dit een nuchtere realiteit is, kan het niet anders dan dat de ambities bescheiden blijven – wellicht nog wat minder groot dan zoals verwoord in het Beleidsplan 2010-2014. De SBN van de toekomst is, kortom, vooral een belangenclub die agendaert; die kennis deelt en uitwisseling stimuleert; die bouwhistorie als vak en methode propageert; die bekendheid en toepassing bevordert; die als gesprekspartner in het erfgoedveld van invloed is.

Beleid: Wat?

1. Promotie en voorlichting

Door voorlichting de belangstelling voor en reikwijdte van het bouwhistorisch onderzoek (en de bouwhistorie) vergroten.

De bouwhistorie als vak en methode, de specifieke kennis en onze activiteiten op een toegankelijke manier uitdragen.

Onderstrepen dat bouwhistorici specifieke kennis en vaardigheden hebben, die bij andere vakdisciplines slechts beperkt of niet aanwezig is.

Naast vakgenoten – de kern van onze doelgroep – meer jongeren en verder weg staande geïnteresseerde 'leken' aan te spreken en uit te nodigen.

2. Onderwijs en onderzoek

Blijven streven naar een goede opleiding van bouwhistorici, op diverse onderwijsniveaus en rekening houdend met verschillende achtergronden.

In kaart brengen wat de mogelijkheden en randvoorwaarden zijn voor het opstellen van een Onderzoeksagenda Bouwhistorie.

Daarin wil de SBN actief participeren, maar het 'apparaat' en de middelen ontbreken om hierin als uitvoerder vooraan te staan.

3. Activiteiten en producten

De 'reguliere' activiteiten en producten voortzetten, verder ontwikkelen en de kwaliteit verbeteren.

(Die producten zijn: Nieuwsbrief Bouwhistorie, Donateursdagen, Platform- en Studie(mid)dagen (al of niet met de RCE), publiciteit via sociale media en de website.)

Actiever dan tot nog toe de publiciteit zoeken.

Nieuwe middelen en mogelijkheden open en met belangstelling benaderen.

4. Relaties

Bouwhistorie steviger inbedden in visies en beleid en promoten bij beleidsmakers, wetgevers en bestuurders.

Meer aansluiting vinden zowel bij de traditionele historische (zuster)disciplines – archeologie, architectuur, interieur, niche-specialismen –, als bij disciplines die zich met de actuele ruimtelijke en bredere cultuurhistorische ontwikkelingen bezighouden – stedenbouw, architectuur, landschap, etc.

Bestuursleden zijn verbonden met of gebonden aan andere, ter zake doende organisaties.

5. Stichting en bestuur

Bestuur van de stichting krachtadiger maken, door het werk te beperken tot hoofdzakelijk besturen. De wijze van besturen moet daaraan worden aangepast.

Thema's en projecten worden als samenwerkingen met niet-bestuurders opgepakt.⁵

Aanpak: Hoe?

1. Promotie en voorlichting

Herdefiniëren wat de betekenis van de bouwhistorie is en dit uitdragen.

Door informatiemateriaal dat bijdraagt aan de bevordering van de belangstelling voor bouwhistorie en andere SBN-uitingen aanvult.

Evaluatie van onze externe communicatie. Zelf en door een externe deskundige(n) analyseren wat onze P.R. nu inhoudt; sluiten de uitingen van de SBN aan bij de doelstellingen? (Gebruiken we de juiste 'tone of voice' en bereiken we de mensen die we willen bereiken?)

Bestuursleden presenteren zichzelf als SBN-vertegenwoordigers. Zichtbaarheid door congressen, beurzen en soortgelijke evenementen te bezoeken namens de SBN.

2. Onderwijs en onderzoek

De SBN heeft een advieszetel in de beroepenveldcommissie van de HBO+ opleiding Bouwhistorie, Restauratie en Monumentenzorg van de Hogeschool Utrecht.

De SBN ondersteunt de leerstoel Bouwhistorie bij de faculteit Archeologie van de Universiteit Leiden.

De SBN zal het (mede-) initiatief nemen voor een verkenning naar de mogelijkheden en randvoorwaarden van het opstellen van een Onderzoeksagenda Bouwhistorie. Aandacht voor onder andere om mogelijke partners, financiering, de organisatie en coördinatie.

3. Activiteiten en producten

Evaluatie van de eigen producten: Oude media, Nieuwe media, evenementen.

Kijken naar werkwijze, samenwerking, vorm; naar wie we aanspreken en of dat past bij onze andere beleidsvoornemens (en of deze producten elkaar goed aanvullen, versterken).

Overdracht van informatie en kennis buiten de *Inner Circle* vergroten; 'leken' mee nemen, jongeren op weg helpen.

Richtlijnen en certificeringen vergelijken, waar nodig herijken. Samenwerking zuster-disciplines in dit opzicht vergroten.

4. Relaties

Contact met zusterorganisaties in binnen- en buitenland onderhouden en waar nodig vergroten; congressen, kennis en literatuur uitwisselen.

Beter benutten van contacten in de persoonlijke netwerken; formeel en informeel.

Bouwhistorie moet in kringen van makelaars, notarissen, ambtenaren een bekend(er) gegeven zijn.

5. Stichting en bestuur

De SBN kan bestuurlijk effectiever functioneren. Voor de hand liggende middelen daartoe zijn:

Het organiserend vermogen vergroten zodat ambities, voornemens en doelstellingen tot concrete daden en resultaten leiden. Dit betekent ook (beter) informeren, delegeren en samenwerken.

De werking en effectiviteit van het stichtingsbestuur evalueren en hieraan conclusies, besluiten en daden verbinden.

Jaarlijks tegen het licht houden: hoe het bestuur opereert, welke bijdrage adviseurs hebben, of doelen gehaald worden, welke producten er zijn geleverd, of de uitingen in vorm en inhoud voldoen.

De jaarrekening op een vast tijdstip in het jaar (januari) verkrijgen en evalueren. Voor de begroting geldt hetzelfde.

Ten slotte: Wie?

Het bestuur is op volle sterkte; het aantal statutair vastgestelde leden is aanwezig. Na een periode van overdrachten zijn de essentiële taken evenwichtig verdeeld. Er opereert een ploeg die energiek en creatief is, maar tegelijkertijd weet dat de verwachtingen niet te hoog gespannen moeten zijn.

Aan elk van de vijf hierboven gedefinieerde beleidsterreinen is één of zijn twee bestuursleden gekoppeld die de daden met de woorden verbinden. Deel-doelstellingen zullen zoveel mogelijk als projecten 'met kop en staart' worden opgezet. Zoals op het terrein van de Nieuwsbrief Bouwhistorie en de digitale platforms al gebruikelijk is, zullen waar nodig en mogelijk gespecialiseerde en enthousiaste collega's van buiten het SBN-bestuur worden uitgenodigd om mee te werken. De SBN werkt vanaf de vaststelling van dit Beleidsplan aan en met een uitvoeringsprogramma, dat realistische doelstellingen paart aan concrete inzet.

Noten

¹ Voluit: *Beleidsplan 2010-2014 Stichting Bouwhistorie Nederland. Bouwhistorie gemoderniseerd*, [Utrecht] 2010. Opgesteld door Koos de Looff, Henk Jansen, Ronald Stenvert, Marjorie Verhoek met suggesties van Karel Emmens.

² *Beleidsplan: Bouwhistorie Gemoderniseerd*, 2010, p.18. Na het motto 'Het streven is om de organisatie van het bestuur te optimaliseren' volgt een handvol alinea's met stellingen die soms ten onrechte een open deur lijken.

³ Bouwhistoricus, oud-bestuurslid, kritisch volger van de SBN en hoogleraar Stedelijke identiteit en monumenten, in het bijzonder van de stad Amsterdam aan de UvA.

⁴ Afgezien van het tweemaal per jaar verschijnende tijdschrift *Nieuwsbrief Bouwhistorie*. Dat heeft een afzonderlijke redactie.

⁵ Zoals het opstellen van de genoemde onderzoeksagenda, als partner opzetten van een kennis-databank, verzorgen en stimuleren van publicaties, aanmoedigen van bijzondere thema's in onderwijs of onderzoek.

Colofon

© Stichting Bouwhistorie Nederland, Utrecht, 2017

Coördinatie & samenstelling Marieke van Zanten en John Veerman.

Met medewerking van Birgit Dukers, Karel Emmens, Maarten Enderman, Frank Haans, Agnes Hemmes, Henk Jansen, Koos de Looff, Edwin Orsel, Jean Penders, Koos Steehouwer, Ronald Stenvert, Gabri van Tussenbroek, Dirk Jan de Vries.

Een moment tijdens de brainstormsessie te Zwolle, winter 2015-2016

